

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE ENDÜSTRİYEL İSTİHDAM OLANAKLARINI GELİŞTİRİCİ VERGİ ÖZENDİRMELERİ (1)

George E. LENT*

Çeviren :
Ass. Fethi HEPER

Vergi özendirmeleri, özel yatırımları geliştirmek amacıyla gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde geniş ölçüde uygulanmaktadır. Bu özendirmeler, uygulamalarda görülen farklılıklar nedeniyle de tartışma ve analiz konusu olmaktadır(2). Bununla beraber, gelişmekte olan ülkeler de vergi özendirmelerinin istihdam seviyesi üzerindeki etkileri dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu araştırmanın amacı bu tür araçların istihdamı arttırıcı etkilerini ve bu

- (*) Mali İşler Bakanlığında Müdür Yardımcılığı görevinde bulunan Mr. Lent daha önceleri A.B.D. Hazine Bakanlığındaki vergi analizi dairesinde müdür yardımcılığı; Amerika Eyaletlerinin organizasyonunda danışmanlık; Milli Ekonomik Araştırma Bürosunda araştırma Müdürlüğü, Kuzey Karolina Üniversitesinde ve Dartmouth College'ta da görev almıştır.
- (1) Bu makale, İsviçre'nin Genova şehrinde 4-8. Ocak 1971 tarihleri arasında Uluslararası İşgücü Ofisinin İstihdamı Geliştirici Mali Politika Uzmanları toplantısı için hazırlanan bir araştırma esas alınarak hazırlanmıştır.
- (2) Daha genel araştırmalar arasında: Jack Heller ve Kenneth M. Kariffman, Tax Incentives for Industry in Less Developed Countries, (Harvard Law School, 1963); Johannes R. Rahabka, Tax Incentives for Private Industrial Investment in Less Developed Countries, Report No. Ec-102, International Bank for Reconstruction and Development (mimeographed, Washington,

hedefe ulaşmada uygulanabilecek almasıık Önlemlerin verimliliğini ortaya koyabilmektir.

Gelişmekte olan ülkelerde yeni endüstrilerin kurulması, genellikle limanlar, karayolları ve elektrik santralleri gibi altyapı yatırımlarını içeren ve kamusal yatırımlarla desteklenen kalkınma planların bir parçasını oluşturur. Genellikle bu ülkelerde sermayenin yetersiz olması ve işgücü fazlasının bulunması nedeniyle vergi özendirmeleri de dahil olmak üzere bir çok önlem, (içerden olduğu kadar) dış ülkelere özel sermayeyi özendirecek yerel hammadde ve işgücünü istihdam edecek yeni endüstrilerin oluşmasına yönelmiştir.

Bu tür bir sanayileşme, gelişmekte olan ülkelerin hayat standartlarını yükseltici ve kendi kendine yeterli bir duruma eriştirici sürecin temel parçası olarak kabul edilir. Bu programların başarısını değerlemede esas alınan hedef, ticaret dengesindeki iyileşmelerdir. Bu hedefe, ithal ikamesi endüstrilerin ve ihraç endüstrilerinin geliştirilmesi ile ulaşılabilir ve bazı ülkelerde bu farklı hedeflere ulaşmak amacıyla da farklı özendirmeler tasarlanmaktadır.

Bir kaç ayrıcalık dışında, endüstriyel özendirme programlarında yerel işgücünün istihdamı yerine sermaye yatırımları önem verilmeyen hedefler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum işgücü fazlasının masedilmesinde ilgisiz kalındığını göstermez; gerçekte yatırımlarla ilgili bir çok yasalarda öncü teşebbüslerin kabulü için yerel işgücünün istihdamı ve eğitimi gerekli koşul olarak yer almaktadır. Bu durum daha ziyade endüstrileşmiş ülkelerin çabaları

1962); George E. Lent «Tax Incentives for Investment in Developing Countries» Staff Papers Vol XIV (1967) pp. 249-323; Pedro Mendive «Tax incentives in Latin America», United Nations Economic Commission for Latin America Economic Bulletin for Latin American vol IX (1964) pp. 103-16; Organization for Economic Cooperation and Development, Fiscal Committee, Fiscal Incentives for Private Investment in Developing Countries, (Paris, 1965); Alan R. Prest, Taxes, Subsidies and Investment Incentives in Government Finance and Economic Development, ed. by Alan T. Peacock and Gerold Hauser, organization for Economic Cooperation and Development (Paris 1965) pp. 113-26; United Nations Department of Economic and Social Affairs, Foreign Investment in Developing Countries (Sales No. E. 68. II.D.2. New York, 1968); United Nations, Economic Commission for Africa Investment Laws and Regulations in Africa (Sale No. 65. ILK.3, New York, 1965); United Nations Industrial Development organization, Tax Incentives for Industrial Development (mimeographed, ID/conf. 1 B.2 May 2, 1967).

ve teknolojileri için yapılan rasyonel olmayan bir tercihi yansıtır (3).

Elde edilen verilere göre, vergi özendirme programlarınca kabul gören firmalara göreceli olarak çok düşük miktarda istihdam düştüğü anlaşılmaktadır. (Tablo I) Bu veriler parça parça olmasına rağmen, istihdamın potansiyel işgücüne oranının genellikle düşük olması, vergi özendirme yasalarının gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin masedilmesine minimum bir katkıda bulunduğunu gösterir. Aynı zamanda bir çok ülkenin sanayileşmeyi işsizlik problemi ni çözücü bir öge olarak görüp görmediği de tartışılabilir. Asya ülkelerini ele alarak Myrdal şöyle demektedir: «... başlangıçta bu ülkelerde endüstrileşme seviyesinin çok düşük ve nüfus artış hızının yüksek olması nedeniyle, modern endüstriler, çok hızlı bir oranda gelişmeler bile, uzun bir dönemde işgücündeki tabii artışın çok küçük bir parçasını masedebilirler. Endüstrileşmenin başlangıç safhalarında bir çok üretim dallarında istihdam edilen işgücünün mutlak hacminin düşmesini önlemek bile zor olur. . . . » Bu durum, hem modern endüstriyel büyümenin istihdam üzerindeki dolaysız genişletici vurgusunun ilk aşamalarda az olması ve geleneksel üretimde meydana gelecek etkilerin rizikosu önemli olduğu için ortaya çıkar (4). Asya ülkeleri için yapılan bu genelleştirme, dünyanın diğer yörelerinde yer alan gelişmekte olan ülkeler için de değişik derecelerde geçerlidir (5).

Gelişmekte olan ülkelerde endüstrileşmenin istihdam hedefi sınırlı olduğundan, istihdamı arttırıcı vergi özendirme yöntemlerinin analizine daha fazla önem vermenin gereği ortaya çıkar. Bu açıdan elde edilecek yararlar sınırlı olsa bile sorun şu nedenlerden faydalı olabilir: (1) Mevcut tasarıların istihdam yaratıcı etkilerini değerlendirmek ve, (2) gelecekteki deneyler için ümit veren yeni tekniklerin keşfedilmesi için. Bu analizde vergi ile ilgili hususların gelişmekte olan ülkelerde endüstrilerin kurulmasında ve geliştirilmesin-

- (3) Richard M. Bird, *Taxation and Development: Lessons From Colombian Experience* (Harvard University Press, 1970) pp. 124-125.
- (4) Gunnar Myrdal, *Asian Drama, Vol II* (New York, 1968) pp. 1202-202.
- (5) Sorunla ilgili daha geniş bir araştırma için bkz.: David Turnhan ve Ingelies Jaeger, *The Employment Problem in Less Developed Countries: A Review of Evidence*, organization for Economic Cooperation and Development, Development Centre (Paris, June 1970).

de ikincil bir rol oynadığı kabul edilmiştir (6). Bununla beraber, vergi özendirmeleri, etkinlikleri derecesinde işgücü de dahil olmak üzere ülke kaynaklarının maksimum seviyede geliştirilmesini sağlayacak şekilde tasarlanmalıdırlar. İşgücünün noksan istihdamı gelişmekte olan ülkelerinin göze batan özelliklerinden biridir ve yeni yatırımlarda bu gerçeği dikkate almayan vergi özendirmeleri optimum gelişmenin sağlanamamasına yol açar.

TABLO 1
SEÇİLMİŞ ÜLKELER : KABUL EDİLEN FİRMALAR SERMAYE VE İSTİHDAM

Ülkeler	Sene	Toplam Nüfus (1) Milyon	Tesbit Edilen İstihdam	Tesbit Edilen Sermaye Yatırım (milyon)
Ekvator	1968	5.5	36,257	S 3,013
Guatemala	1969	4.7	18,322	Q 73,5
Honduras	1968	2.5	12,739	L 179,0
Jamaika	1968	1.9	13,139(2)	J\$ 51,5(2)
Nijerya	1968	61.5	150,000	N 75
Singapur	1967	2.0	23,539	S\$ 393,7
Tayland	1967	33.2	42,296	B 5,600
Trinidad ve Tabago	1970	1.0	9,273(3)	TT\$ 240

(1) 1967 sene ortası tahminleri

(2) Diğer özendirme önlemleri içersine otel, çimento endüstrisi ve tekstil dalı hariç tutulmuştur.

(3) Sadece öncü kuruluşlar

İstihdam kriterini esas alarak farklı özendirme yaklaşımlarının etkinliğini gelir ve gümrük vergilerinden indirimlerle ilişkilendirilmek suretiyle değerlendirmeye çalışacağız. Gelir vergisi ile ilgili konular içinde (1) birçok gelişmekte olan ülkede görülen yatırım indirimleri ve yatırım bağışları (grants) (2) Daha genel olan ver-

Bkz. George E. Lent, Tax Fncenhves in Developing Countries Rivista d' Diritto Fmanunziarn e Scienza delte Finanze Mart 1970 s. 11-12.

gi tatilleri (Tax holliday) ve (3) İstihdamda veya maaşlarda artış esasına göre yapılan yardımlar yer almaktadır. Bunlara ilave olarak (4) Maaş ve ücretler esas alınmak suretiyle konulan vergilerin bazı ülkelerdeki uygulamalarında inceliyeceğiz.

I. GÜMRÜK VERGİLERİ

Sermaye mallarının ithalinde gümrük vergileri ve diğer vergilerden indirimler birçok ülkelerdeki yatırımları özendirme yasalarının önemli bir kısmını oluşturur Sermaye malları genellikle gelişen ülkelerde üretilmediği için bu tür bir ayrıcalık ithal ikamesi ve ihraç endüstrilerinin gelişmesi yönünden temel rolü oynar. Yeni yatırımlar için gerekli olan sermaye mallarının gümrük resimlerinden tam veya kısmî olarak ayırık tutulması finansman zorluklarını azaltır ve sınırlı iç ve dış kaynaklardan elde edilen reel sermaye arzını genişletir. Bununla beraber sermaye talebi ile işgücü talebi arasında verginin tarafsızlığını ayrıcalık politikası ile sağlamak büyük ölçüde kambiyo kurlarına bağlıdır. Aynı zamanda tarife sisteminin kullanıldığı durumlarda mevcut kambiyo kurlarının ithal resminin olmadığı hallerdeki kurlara oranla daha fazla kabul gördüğü tartışılabilir. Eğer-ki genellikle böyledir - sermaye mallarına, bir çok tüketici malına oranla daha düşük resimler uygulanırsa, sermaye teçhizatı ayrıcalık ile hızlandırılan mukayeseli kur üstünlüğünden yararlanmış olur. Eğer bir ülkenin parası aşırı değer kazanırsa, sermaye malları için düşük resimler (bilhassa ücret-fiyat yapısında enflasyon varsa) daha az kabul görür.

Gelişmekte olan ülkelerde, yerel olarak üretilemeyen maddeler için kısmî veya tam bir ayrıcalık uygulandığından, bu politika yeni endüstrilerin sermaye/işgücü bileşimi üzerinde genellikle etkili olamaz. Böyle bir ayrıcalık mamul maddeler üzerinde koruyucu resimlerle birleşir. Bu nedenle ayrıcalığın gerekli koşulu olarak yerel, üretimde minimum oranda bu katma değer yaratılmış olmasıdır.

II. YATIRIM İNDİRİMİ ve BAĞIŞLARI (YARDIMLARI)

Gelir vergisi ile ilgili özendirmelerde, genellikle yatırım indiriminin (veya bağışlarının) ve vergi tatillerinin (Tax holiday) mukayeseli faydaları üzerinde durulur. Her iki yöntemde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere uygulanmakta ama ağırlık daha çok vergi tatiline verilmektedir. Her iki araç ekonomik ve politik sahalar-

da destek bulabildiği halde her ikisi de sınırlı bir şekilde uygulanabilir. Teorik açıdan vergi tatilleri gelişmekte olan ülkelerde ekonomik koşullara daha kolay uydurulabilir.

Elde edilebilen verilere göre gelişmekte olan 11 ülke yatırım ve benzeri indirimleri uygulamakta olup, uygulanan bu temel yöntemler Tablo II de özetlenmiştir (7). Bunlar arasında Kore vergi kredisi, Morako da, Kasablanka ve Mohammeda dışındaki yatırımlar için yatırım yardımı uygulamaktadır. Yatırım indirimi Doğu ve Merkezi Afrika, Seylan ve Hindistan'da uygulanmaktadır. (Pakistan 1962-63 yılında % 20 oranında yatırım indirimi uygularken bunu 1963-64 kaldırmıştır) Sadece Türkiye, Kore ve Morako da ki uygulamalar değişik olmuştur.

Yatırım indirimi, adi amortismanla ilave olarak, gayri safi hasıllattan, binalar, makineler ve teçhizatda dahil olmak üzere amortismanla tabi aktiflerin maliyetleri üzerinden hesaplanan oranda yapılan bir indirimdir.

Genellikle indirim miktarı ilk yılda indirilmekte, fakat kullanılmayan indirimlerin gelecekteki yıllara devri mümkün olmaktadır. Sadece Türkiye'de indirilecek miktar senelik bir sınırlamaya tabi tutulmuştur - vergilenebilir kazancın %20'si. Oranlar Malawi ve Zambiya'daki gibi yatırımların % 10 u ile Türkiye'de ki gibi %50 , si arasında dizelenmekte, fakat genellikle % 15-20 oranları ağırlık basmaktadır. Bununla beraber birinci yılda başlangıç indirimi ile adi amortismanların hızlandırıldığı da görülmektedir. Bu da sermaye yatırımlarının hızla amorti edilmesine izin verir.

Yatırım yardımları, yatırım indirimine nazaran daha az görülür. Fas 1960 yılında bu tekniğe öncülük tanıdığı halde, yatırım yardımları Kanada ve İngiltere'de de uygulanmıştır (8). Yatırım indiriminden vergi açısından sağlanacak yarar vergilenebilir kazancın elde edilmesine bağlı olduğu halde, yatırım yardımı yapım

- (7) Yatırım indirimleri çeşitli Avrupa ülkelerinde de uygulanmaktadır. 1962 de Amerika Birleşik Devletlerinde %7 oranında yatırım kredisi (yatırım indiriminin bir başka şekli) uygulamış ama 1969 da bunu iptal etmiştir.
- (8) 27 Ekim 1970 yılında İngiliz Hükümeti, 26 Ekimden itibaren yardım programının devam etmeyeceğini ve bunun kalkınma bölgelerinde uygulanacak serbest amortisman ile ikame edildiğini açıkladı. Hesaplanan yıllık net tasarruf 200 milyon idi (Investment Incentives, emnd. 4516 Lon. Oct. 1970).

TABLO II
SEÇİLEN ÜLKELERDE : YATIRIM İNDİRİMİ

Ülkeler	Oran (Yatırımın yüzdesi olarak)	Özellikler
Seylan	Standart oran 20; tasdik edilen projelerde ve ziraatte 40	
Hindistan (1)	Öncelikli Endüstriler 25; diğer endüstriler 15-20	
Kenya	Endüstri ve otel binaları ve makineler, 20	
Kore	14 farklı iş dalındaki makineler, 6	Yatırım Kredisi
Malawi	Üretimde, çay, kahve ve tütün çiftliklerinde, 10	
Fas	İmalat, binalar ve makineler 15-20	Bölgelere göre değişen yatırım bağışlar Sadece «kalkınma bölgelerinde»
Güney Afrika	Binalar 25; makineler 35	
Tanzanya	Endüstri ve otel binaları ve makineler, 20	
Türkiye	Genel oran, 30 zirai ve bölgesel yatırımlar 40; gelişmemiş bölgeler, 50.	Her yıl vergilenebilir gelirin %20 si ile sınırlı
Uganda	Endüstri ve otel binaları ve makineler 20	
Zambiya (2)	Binalar 10; fabrika ve makineler 20	

(1) Hindistan aynı zamanda sermaye yatırımının % 6 sınırın üstünde olmayan gelirlere gelir vergisi, istisnası uygulanmaktadır.

(2) 1969 yılı Nisan ayından itibaren geçerli olmak üzere, yatırım indirimi, 1965 yılında kabul edilen öncü endüstri kanunlarında yer alan 2-4 yıllık geçici vergi muaflığının yerini almıştır.

işleri devam ettiği sürece veya proje tamamlandıktan sonra ödenebilen dolaysız bir sübvansiyon niteliğindedir. Bu nedenle yeni teşebbüsler açısından yatırım yardımları yatırım indirimine nisbetle daha çekicidir, ama devlet açısından bakıldığında maliyetleri daha yüksektir.

Yatırım indirimine yakın bir yöntem de mevcut kuruluşların genişlemesini özendiren yeniden yatırım indirimidir. (Reinvestment Allowance). Bu yöntemde göre dağıtılmayan ve onaylanmış projelere yatırılan kurum kazançlarının tamamı veya bir kısmı gelir vergisinden ayrı tutulmaktadır (9). Böyle bir ayrıcalık cari gelir vergisi hadlerinde yatırım indirimine benzer bir yarar sağlayacaktır. Elde edilen bu yarar, vergiye tabi kazançlar devlete ödenmeyeceği için, bir tür yardım niteliğini alır.

Yatırım miktarına bağlı olarak elde edilen vergi tasarrufları, yeni yatırımları engelleyen işletme rizikosunu azaltıcı bir etki yaratırlar. Elde edilen kazançlardan devletin talep edeceği payın azaltılması, işletme sermayelerinin normal gelir vergisi yasalarının sağladığı koşullara oranla daha çabuk geri ödenmesini sağlar. Yatırım indirimi, devletin bu talebinin sağlanan vergi indirimi kadar (yani indirim X vergi oranı kadar) azalmasına değil, aynı zamanda kurumun kârlılığının izin verdiği ölçüde sermayenin geri ödenmesini de hızlandırmaya yardımcı olur. Gelişmekte olan ülkelerde sermaye yatırımı miktarıyla ilişkilendirilen vergi indirimleri işgücü maliyetlerine oranla sermaye maliyetlerini azalttığı için daha da önemli olur. Bu farkın büyüklüğü hem yatırım indirimi oranlarına hem de vergi oranlarına bağlıdır. Vergi oranlarının % 40 ve yatırım indirimi oranının da % 20 olduğu tipik bir durumu ele alacak olursak, indirimin kazançlarla karşılandığı varsayımı altında, indirim % 8 olacaktır. Vergi oranları % 50 ve indirim % 25 olduğunda, indirim % 12,5 olacaktır.

Yatırım indirimi ve yardımlara dayanan özendirme önlemleri sermaye-yoğun endüstrileri özendirir. Modern endüstrilerde hakim görüş bu olduğu halde, işgücü arz fazlasının mevcut olduğu az gelişmiş ülkelerde bu durum, kaynakların en iyi bir biçimde dağılma-

(9) Yeniden yatırılan kazançlara tam veya kısmi istisna tanıyan gelişmekte olan ülkelerden bazıları şunlardır: Brezilya, Cat, Kolombiya, Kosta Rika, Çin, Ekvator, Gutemala, Hondures, Somali, Tunus, Uruguay, Fas, Pero, Hondunas.

sı olgusu ile uyumlu değildir. Bir çok üretim işlemleri için işgücü ve sermayenin, bunların mukayeseli arz ve maliyet durumlarına göre, birleştirilebileceği çeşitli oranlar dizisi mevcuttur (10). Sermaye lehine olan bir vergi özendirmesi açısından bu denge değerlendirilecek olursa, sermayenin boş yere işgücü yerine ikame edilmesi özendirilmiş olur.

Yatırım indirimleri ve benzer özendirmelerin sermaye ikamesine eğimli olması yerel işgücünün istihdamını özendirici açık veya kapalı önlemlerle değiştirilebilir. Bu hedefe, planlarda minimum istihdam standartlarının belirlenmesi veya işgücü yoğunluğuna bağlı olarak farklı yatırım indirimi seviyelerinin belirlenmesi ile ulaşılabilir. Örneğin, Güney Afrika yeni yardımların kabulünde istihdama özel bir ağırlık vermekte ve yüksek istihdam sağlayan teşebbüslere daha yüksek indirimler tanımaktadır.

Kanada'da Bölgesel Kalkınma Özendirme Yasası, belirli durumlarda işgücüne özel haklar tanıyan özel bir yasadır. Bu yasa geliştirmekte olan bir bölgede yeni bir yapım veya mevcut kapasitenin genişletilmesi için kabul edilen sermaye maliyetinin % 20 si kadar bir kalkınma yardımının yapılmasına izin verir. Aynı zamanda işletmede daha önce üretilmeyen bir mal için yapılacak ek tesislerin maliyetini finanse etmek için «ikincil özendirmeler» de sağlar. Buna göre yapılacak yardım, tasdik edilmiş sermaye maliyetinin % 5 ine ek olarak yaratılacak her yeni iş için \$ 5000 kapsar. Her iki tür yardım, yaratılan iş başına \$ 30.00 dan veya \$ 12.000.000 ile istihdam edilen sermayenin yarısından hangisi en küçükse onunla sınırlandırılmıştır.

Yatırım indirimi veya yardımının temel prensibi akılda tutulmak suretiyle, projelerin sermaye/işgücü oranlarına göre değişen oranlarda bir ödül sağlayan formüllere ağırlık verilebilir. Faktör ölçekleri endüstrilerde sermaye/işgücü oranlarını esas alan araştırmalara dayandırılmalıdır. Aşağıdaki tabloda işçi başına yatırım esas alınarak bu durum gösterilmeye çalışılmıştır. (Amerikan Doları ile)

(10) Bu bilhassa zirai endüstriler için geçerlidir. Örneğin, ucuz ve vasıtasız işçi bol olduğunda, tütünün makine ile işlenmesi el ile işlenmesine nazaran daha az ekonomiktir.

İşçi Başına Yeni Yatırım (Amerikan Doları)	Yatırım İndirimi %
1— 4999	40
5000— 9999	35
10000—19999	30
20000—29999	25
30000—39999	20
40000—59999	15
60000—99999	10
100.000 den fazla	5

% 5 oranında yapılacak bir indirim, yardım esasını değiştirmeyecek ve petrol rafinerileri ve çimento fabrikaları gibi sermaye-yoğun endüstrilere uygulanabilecektir. Daha yüksek indirimler zirai faaliyette bulunan işletmeler, ve giyim sanayileri gibi emek yoğun endüstrilere yapılabilecektir.

Böyle bir uygulamada türlü sorunlar ortaya çıkabilir. Bunlardan bir tanesi istihdamın ölçülebilmesiyle ilgilidir. Oran, part-time işçilerin kullanılmasıyla bozulabileceği için, istihdam Full-time istihdama eşit olacak şekilde tesbit edilmelidir. Aynı zamanda istihdamın yatırımın tamamlanmasından sonra meydana gelmesi ve planlanan seviyeye belirli bir süreden sonra erişmesi nedeniyle, deneme için yapılacak indirimler yatırımın tamamlanmasını takip eden yıldaki tecrübelerle göre tesbit edilebilir ve sonraki yıllarda ayarlamalar yapılabilir.

Farklı vergi tasarruflarının, yeni işletmelerin sermaye/işgücü oranı üzerindeki muhtemel etkisine ilişkin şüphelerin dağılması da işaret etmek gerekir. Bu farklılaşma yeni bir teşebbüsün emek yoğunluğunu miktar açısından, yani işletmenin üretim fonksiyonunu, etkilemekten ziyade emek yoğun firmaları, bilhassa küçük ölçekli işletmeleri, çekici hale getirir. Tabii ki bu sonuç işgücünün sermaye ile ikame edilebilmesindeki elastikiyete bağlıdır ve bu konu üzerinde gelişmekte olan ülkelerde çok az bir çalışma yapılmıştır. Cobb-Douglas üretim fonksiyonunda elastikiyet birime eşit olduğu ve seçilmiş üretim endüstrilerinde yapılan analizlere dayanan son çalışmalarda bu oran birime yaklaştığı halde, bu hesapla-

maların güvenilirliğine Lucas (11) tarafından itiraz edilmiştir. Lucas, zaman serileri analizine dayanarak, Amerika Birleşik Devletleri için ikame elastikiyetini 0,3 ile 0,5 arasında tesbit etmişti. Bu oranların gelişmekte olan ülkelerde ne kadar geçerli olduğu tahmin edilebilir.

III. VERGİ TATİLLERİ (TAX HOLIDAY)

Gelişmekte olan ülkelerde vergi özendirme programları, Vergi tatili (tax holiday) olarak bilinen, kazançlara belirli bir süre içerisinde tam veya kısmi ayrıcalık uygulanması esasına dayanır. Bu geçici dönem genellikle 5 yıldır (örneğin Tayland ve inci sahilleri), fakat 25 seneye kadar uzandığı da görülmüştür. (Togo'da olduğu gibi). Çeşitli planlar ve yürütülmeleri ile ilgili hususlar, belirleyici koşullar ve vergi tasarruflarının yapıları bu yazının kapsamı içinde yer almamakla birlikte istenirse başka çalışmalardan da takip edilebilir (12). Bu yazımızda daha ziyade bu tür vergi ayrıcalıklarının temel prensipleri ve istihdam üzerindeki etkilerini inceliyoruz.

Esas olarak vergi tatilleri sermaye ve işgücü açısından tarafsızdır. Uygulamada ise yatırım yasaları genellikle istihdamdan ziyade sermaye yatırımlarını çekici hale getirmek için hazırlanmaktadır. İstihdam ve istihdam edilen işçilerin eğitimi yeni projelerin kabulü için bir gerek koşul olduğu halde, istihdamın boyutlarına, yatırımın büyüklüğüne oranla daha az önem verilir. Bazı ülkeler, projelerin kabulü için minimum bir yatırım miktarını öngörürler ve bağlılık süresi de yatırımların büyüklüğüne göre değişir. Örneğin Nijerya'da bu süre N5000 tutarında bir yatırım için 2 yıldan, £N 50000 ve üstündeki yatırımlar için 5 yıla kadar uzanır. Benzer uygulamalara Singapur, Malezya ve Togo'da rastlanır. Diğer bazı ülkeler iktisadi kalkınma açısından önemli saydıkları büyük ölçekli projeleri özendirmek amacıyla bağlılık süresini daha uzun tutmaktadırlar. (örneğin Gana, Liberya, Sierra Leona gibi) ve bu projeler genellikle sermaye yoğun nitelikte olmaktadır. Bir

- (11) Lobert, E. Lucas, Jr. «Labar-Capital Substitution in U.S. Manufacturing» in The Taxation of Income from Capital, Ed. b, Arnold C. Harberger and Martin J. Bailey, The Brooking Institution (Washington, 1969) s. 223-74.
- (12) Bkz. Lent, «Tax Incentives for Investment in Developing Countries» (G. dipnotta belirtilmişti); African Ekonomik Commision, Investment Laws and Regulations in Africa (1. nolu dipnotta belirtildiği gibi).

çok kanunlarda sermaye-yoğun işlemlere tanınan bu örtülü öncelik, amortisman indirimlerinin vergi tatili süresinin sonuna ertelenmesiyle (Gana, Jamaika, Malezya, Trinidad ve Tobago da olduğu gibi) daha iyi izah edilebilir. Bu uygulama vergi bağışıklığının değerine, geçici süre sonuna ertelenen vergiye tabi amortismanların miktarı kadar arttırır.

Bazı yatırım kanunlarında ve uygulamalarında yer alan sermaye yatırımı önceliğine rağmen vergi tatlileri, gelişmekte olan ülkelerde ki teşebbüslerin sermaye/işgücü oranlarının arz koşullarına göre ayarlanmasında daha büyük bir elastikiyet sağlar. Bir çok yasalarda olduğu gibi eğer bu tatil süresi yatırımların miktarına göre değişmiyorsa, elde edilen vergi tasarrufu, yatırım indiriminde olduğu gibi yatırım miktarına değil teşebbüsün kârlılığına bağlı olacaktır (13). Bu tatil süresi işletmenin emek yoğunluğuna bağlı olarak da değişebilir.

Bu nedenlerden dolayı vergi tatlileri, sermaye yoğun endüstriler için doğuracakları etkinlik hakkında bir ön yargıya kapılmaksızın, emek yoğun teşebbüslerin geliştirilmesine daha kolay uygulanabilir. Bu bağışıklıkların yapısında yer alan tarafsızlık ilkesi nedeniyle, bunlar hem mekanize endüstrilerin hem de işgücüne daha fazla bağlı olan ziraat işlerinin ve zirai malları işleyen endüstrilerin çekici hale gelmesinde eşit bir şekilde uygulanabilirler. Gelişmekte olan bir ülkede bu görevin daha iyi bir şekilde başarılabilmesi için bağışıklık süresinin yatırımın büyüklüğüne göre değişmesi ve amortismanların ertelenmesi gibi sermaye, lehine olan bazı kısıtlayıcı özelliklerin ortadan kaldırılması gereklidir. Yatırım indiriminden ayrı olarak, vergi tatlinden, elde edilen vergi tasarrufunda bir tavanın olmaması nedeniyle vergi tatlilinin devlet için büyük gelir kayıplarına yol açabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

IV. İSTİHDAMI ESAS ALAN VERGİ ÖZENDİRME ÖNLEMLERİ

Sermayenin kıt ve işgücünün bol olduğu zamanlarda, işgücü tasarrufundan ziyade sermaye tasarrufu sağlayan işletmelerin ku-

(13) Yatırım indiriminde bir vergi tasarrufu sağlamak için kârın elde edilmesi gerekli olan koşuldur.

rulmasını Özendirmek en doğru yoldur (14). Bu ise mümkün olduğu takdirde sermaye arzını arttıracak bununla beraber sermaye talebini yükseltmeyecek bir şekilde yapılmalıdır. Eğer işgücü fazlası nedeniyle endüstrileri özendirme programında temel hedef istihdamı arttırmak ise, sermayeden ziyade işgücünün istihdamına mali yardımlarda bulunulup bulunulmayacağı düşünülmelidir.

Toprak ve sermayenin kıt ve işgücünün fazla olduğu klasik ekonomi koşulunda, ekonomi geliştikçe kâr, faiz ve rant yükselirken reel ücretler düşer. Özel müteşebbisler bu nedenle minimum oranda sermaye, toprak ve fazla işgücü kullanımı ile üretilebilen malların prodüksiyonuna girerler. Bu mal ve hizmetleri üretirken de müteşebbisler işgücü oranının yüksek olduğu teknikleri tercih ederler.

Mauritius'un yapmış olduğu çalışmada, Meade böyle bir durumu incelemiş ve işgücüne adil bir payın temininde tam istihdamı sağlayıcı alışıktaki devlet önlemlerini analiz etmiştir (15). Eğer ücretler, işgücüne üretimden yeterli bir pay verebilecek seviyede tesbit edilmişse, yabancı sermaye getirilmeyebilir, emek yoğun üretim engellenir ve işsizlik ortaya çıkar. Bu nedenle Meade işsizlik ikilemini çözmeye yardımcı olacak - devlet mülkiyeti, mülkiyetin yeniden dağılımı, en az geçim koşullarına göre yapılan yardımlar, istihdamın sübvansiyona tabi tutulması gibi - araçları dikkate almıştır.

Ben daha ziyade bu araçlardan sonuncusu, yani istihdama yapılan sübvansiyonlar, üzerinde durmak istiyorum. Araştırmalarımızı yönelttiğimiz endüstriyel özendirme programlarında, işgücüne esasına eşit olarak her bir işçi için yapılacak olan yardım devlet tarafından sağlanabilir. Bu yardımlar, yatırımları özendirme yasalarında belirlenen yeni işletmelere verilebilir veya bu hak mevcut işletmelerin kapasitelerini genişletmeleri halinde, Kanada'da olduğu gibi, eski işletmeler içinde uygulanabilir.

Yardımların büyüklüğü ve yapıları her bir ülkenin koşulları ve geçirdiği tecrübelerin ışığı altında belirlenmelidir. Belirli bir dö-

- (14) A.R. Prest, A Survey of The British Caribbean, Colonial Research Studies, No. 23 (London, 1957) s. 27; J.E. Meade «Mauritius: A Case Study in Malthusian Economics» The Economic Journal, Jol LXXI (1961) s. 521-34.
(15) Ibid.

nemde, vasıfsız işçi ücretleri seviyesi esas alınmak suretiyle, işçi başına senelik sabit bir miktarın ödenmesi en uygun yaklaşım olacaktır. Ücretlerin oranı olarak hesaplanan yardımlara nazaran, işçi başına ödenecek belirli bir miktarın istihdamı geliştirici etkisi daha basit olarak hesaplanabilir.

Dolaysız yardımlar yerine vergi kredisinin (tax credit) kabul edilmesi için daha çok şey söylenebilir. Yardımlar işletme açısından faydalı olmasına rağmen devlet açısından büyük bir yük teşkil ederler. Yatırım indirimi gibi vergi Kredisi de firma kârlı olduğu ve bu kârın vergi beyannamelerinde belirtildiği sürece bir vergi tasarrufu sağlar. Bundan başka yardımlardan ayrı olarak, vergi kredisi yönteminin gelirler genel müdürlüğünce yönetilmesi ve hazine tarafından da kontrolü gerekir.

Eğer gelişmekte olan ülkeler sermaye kıtlığı ve noksan istihdam sorunları ile karşılaşılırsa işgücüne yapılan yardımlar nasıl kabul edilebilir? Ücretler zaten emek-yoğun endüstrileri özendirecek kadar düşük seviyede bulunmaktadır. Bundan başka bu tür bir yardım, ülkenin kalkınma hedefini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan sermaye-yoğun endüstriler açısından çok fazla çekici değildir. Bu tür sorular ancak ülkelerin kendi ekonomik yapıları ve emek ve sermayenin mukayeseli üstünlükleri araştırıldıktan sonra cevaplandırılabilir.

Yabancı sermayeyi ülkeye çekmek açısından, diğer ülkelerdeki ücretlerle ilişkilendirilmek suretiyle sermayenin gideceği ülkelerdeki genel ücret seviyesinin araştırılmasını zorunlu hale getirir. Bu araştırmada sadece ücret seviyesi üzerinde durmayıp aynı zamanda işgücünün mukayeseli etkinliği ve incelenmelidir. Kurumsal faktörler ve devletin uyguladığı asgari ücret politikaları, nedeniyle ülkedeki mutlak ücret seviyeleri, serbest rekabet koşulları altındaki ücret seviyesinden daha yukarılarda teşekkül etmiş olabilir. Bu rijiditelerden dolayı işgücü, marjinal produktivitesine oranla daha yüksek değerlemeye tabi tutulabilir ve bu da maksimum istihdam seviyesinin erişilmesini engeller. Bu koşullar altında daha yüksek bir istihdam seviyesine ulaşmak amacıyla ücretlere yapılacak yardımlar uygun bir araç olarak düşünülebilir.

Eğer istihdam sübvansiyonları, diğer vergi özendirmeleri gibi, geçici bir dönem için yapılırsa ne gibi bir kazanç sağlanır? Eğer

bunlar yardım şeklinde yapılmışlarsa, genellikle başlangıç dönemlerinde zarar eden işletmelerde, ilk aşamalarda işgücü girdi maliyetlerini azaltır; eğer bunlar yatırım indirimi veya vergi kredisi şeklinde verilmişse, çalışma sermayesi ve diğer amaçlar için yeni bir fon sağlamak suretiyle, kârlı bir şekilde faaliyet gösteren teşebbüslerin idame ettirilmelerine yardıma olurlar. Bu sübvansiyonların etkili olabilmesi için, işletmelerin başlangıç aşamalarında kârlı olamamaları nedeniyle istifade edemedikleri yatırım indirimlerinin veya vergi kredilerinin ilerdeki yıllara devredilebilmesi gereklidir. Yeni bir teşebbüsün gelişmesindeki ilk aşamalarda işgücünün eğitim maliyetlerin azaltan kısa dönem maaş-ücret yardımlarının (payroll subsidies) faydası da tartışılabilir. Diğer taraftan bu yardımlar bir süre belirlenmeksizin veya amaca hizmet ettikleri sürece uygulanabilmelidirler.

İşgücünün sermaye ile ikamesi sınırlı olduğunda istihdamın, gelişme hızını bu şekilde garanti edebilecek kadar büyük olup olmadığı da araştırılabilir (16). Ülkeler bu tür bir programa giriştikten sonra, maliyetlerin sosyal faydalarla uyumlu bir ölçü içerisinde tutulabilmesi politik açıdan da çok zor olur. Bir çok kere mevcut olan vergi özendirmelerinde olduğu gibi, eşitliği veya ekonomik etkileri, dengeleyecek vergi önlemlerinin yarattığı gelir kaybını da gidermek gerekecektir.

Bu tür istihdamı özendirici yöntemler, yeni yatırımları geliştirmek amacıyla mevcut vergi tasarrufları yerine ikame edilecek olursa, sermaye arzı üzerinde ters etkiler yaratabilir. Bu durum bilhassa büyük yatırımları gerektiren ve faktör bileşimlerinin modern teknoloji tarafından belirlendiği endüstriler için geçerlidir. Bu tür sermaye yoğun endüstrilerin rizikolarını giderici özel yatırım özendirmeleri yasalarda yer almadıkça, ekonomik büyüme için zorunlu olan iç ve dış sermayenin toplanması açısından o ülke dezavantajlı duruma düşebilir.

(16) Bu nedenlerden Paperk, Pakistan için teklif edilen işgücü yardımlarının potansiyel etkinliğini ciddi bir şekilde irdelemiştir. Bu yazara göre (eğer bir sübvansiyon endüstriyel istihdamı % 10 oranında arttıracaksa, bu geniş işsiz kitlesini çok az etkileyecektir». Gustov F. Papanek *Pakistan Development: Social Goals and Private Incentives* (Harvard University Press 1967) s. 249.

V. İŞVERENLERİN, ÜCRETLER ESAS ALINARAK SALINAN VERGİYE KATILMA PAYI (PAYROLL-TAX)

Gelişmekte olan ülkelerden hiçbirisi yukarıda belirlenen türde bir işgücü sübvansiyonunu uygulamadığı halde, bir çok ülke fon toplama amacıyla işverenlere bu tür bir vergi uygulamaktadır. Bu tür vergiler işgücünün istihdamı üzerinde ters etkiler yarattığından, bunların gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilip uygulanamayacağı incelenmelidir.

Ücretler esas alınarak işverenlere salınan bu vergi işçiler için kullanılmak üzere tahsis edilmekten ziyade genel bir fon içinde toplanan ve sosyal sigortaların finansmanında kullanılan ve ücretler esas alınmak suretiyle hesaplanan işveren sigorta payından farklıdır. Bu şekilde salınan tüm vergiler 1948 yılında Fransa'da geliştirilen ve 1 Ocak 1949 yılında uygulamaya geçen modele dayanır (17). Bu vergi işverenler tarafından ödenen aynî yardımlarda dahil olmak üzere işçi kazançlarının tümü üzerinden % 5 oranındaydı. Bu oran 1956 da, senelik tazminatların büyüklüğüne göre maksimum % 16 olmak üzere dereceli hale getirilmiştir. Son olarak bu vergi 1968 Aralık ayında, katma değer vergisine tabi olan tüm işverenler için yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu vergiye benzer bazı uygulamalar Cezayir ve Fransız kolonilerinde, bu ülkeler bağımsızlıklarını elde etmeden önce ve elde ettikten sonra da, görülmüştür. Bu ülkelerin çoğunda oranlar ücretlerin % 2,5-% 5 i oranında değişmekte olup en fazla uygulanan oran % 5 tir. Kongo Halk Cumhuriyetinde % 8 e ulaşan artan bir oran uygulanmaktadır.

Ücretler esas alınarak salınan bu vergiler, devlet gelirlerinin % 8 ini oluşturduğu Cezayir hariç, diğer ülkelerde çok düşük miktarlara ulaşmaktadır. Elde edilen verilere göre 10 Afrika ülkesinde (Tablo III) bu vergilerin toplam hasılatın ortalama % 1,3 ünü ve vasıtasız vergi gelirlerinin de % 6,4 ünü meydana getirmektedirler. Bu oranların düşük olması, gelişmekte olan ülkelerde vasıtalı vergilerin vergi gelirleri içinde payının büyük olması ve ücret ödeme-

(17) «Versement for faitaire series Salaries a Lacharge des employeurs» denilen bu vergi, işverenler tarafından kaynakta kesilen ve işçiler üzerindeki % 15 sedüler verginin iptal edildiği zamanda çıkarılmış ve kısmen gelir kaybını telafi etmiştir.

lerinin milli hasılanın nisbeten düşük bir oranını teşkil etmesiyle izah edilebilir.

TABLO 3

SEÇİLEN ÜLKELER : ENDÜSTRİYEL İŞVERENLERE ÜCRETLER ESAS ALINARAK SALINAN VERGİLER

% olarak

Ülkeler	Ücretler Esas Alınarak Salınan vergiye İşveren Katılma Payı		Çıraklık Vergisi	Sosyal Güvenlik Vergisi	Toplam
Cezayir	5.0	1.0		19.75	25.75
Burundi	5.0	—		4.5	9.5
Central African Republic	1.0—8.0	—		12.4	13.4—20.4
Çat	5.0	0.8		5.5	11.3
Kongo	4.0—8.0	0.3		9.9	14.2—18.2
Dahomey	6.0	0.5		11.0—14.0	17.5—20.5
Gabon	3.0	0.3		10.0	13.3
Gine	5.0	2.0		18.2	25.2
İnci Sahilleri	5.0	0.5	9.3—12.3		14.8—17.8
Laos	5.0	—		—	5.0
Malaysia	2.0	—		6.9	8.9
Mali	5.0	1.0	10.4—13,4		16.4—19.4
Senegol	3.0	—		7.7	10.7
Togo	4.0	—		12.1	16.6
Singapur	2.0	—		6.5	8.5
Yukarı Volta	2.5	0.5	8.5—14.7		11.5—17.7

(1) Uygulanan yerlerde yaşlılık sigortası, sakatlar ve ölüm sigortalarını; hastalık ve annelik tazminatlarını, iş kazalarını ve aile indirimlerini içerir.

Bununla beraber birkaç ülkede (örneğin Çat) ücretlerden alınan Vergilerin kurumlardan alınan vergiler kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Üzerinde durduğumuz bu vergilerin işverenlere olan yükü maaş ve ücretlerden alın

an diğer vergi benzeri tarhiyatla birlikte incelenmelidir. Sosyal güvenlik vergilerine ilave olarak işçilerin eğitimini finanse etmek amacıyla Fransız kolonilerinde uygulanan çıraklık vergisi (taxe d'apprentissage) de vardır. Bu Vergi ücretlerin % 0,3 ü ile % 2 si arasında değişmekte olup, uygulanan genel oran % 0,5 tir. Bunların dışında, işverenler üzerine konulan ve hasılatı yaşlılık tazminatlarını, sağlık yardımlarını, iş rizikolarını ve aile indirimlerini finanse etmek için ayrılan, primler de önemlidir. Bunlar belirli bir maksimumun altındaki aylık ücretlerle sınırlandırıldığı halde, genellikle vasıfsız ve yarı vasıflı işçi ücretlerinin sınırı içersinde kalır.

Bu vergilerin ücretler üzerindeki kümülatif etkileri Tablo 3 te gösterilmiştir. (Bu tablolarda işverenlerin işçilerden kaynaktan kestikleri vergilerle ilgili rakamlar gösterilmemiştir). Genel fon sağlamak amacıyla ücretlere konulan vergiler Cezayir de % 25,75 ve Gine de % 25,2 ye kadar ulaşır. Bu oranlar kadar yüksek olan sosyal güvenlik vergileri Bolivya'da % 28 ve Şili de % 36,5 - % 41,8 civarındadır.

Sosyal güvenliğin finansmanı ile ilgili sorunlar çalışmamızın amacı dışında kalmaktadır. Bu sorun üzerinde başka çalışmalar mevcuttur (18). Bununla beraber bir çok gelişmekte olan ülkede maaş-ücret vergi oranları işgücü yerine sermayenin ikame edilmesini zorlayacak noktalara yükselmiştir. Eğer bu düşünce doğru ise, genel devlet harcamalarını finanse etmek için ücretler üzerindeki vergilerin daha fazla arttırılmasını kabul etmek zor olsa gerekir.

Ücretler esas alınarak salınan vergilerinin sermaye ve işgücünün dağılımı üzerindeki etkisi, bu verginin işverenlere mi yoksa işçilere mi yansıtacağına bağlıdır. Yansıma süreci sonunda ücretler, işverenler üzerindeki vergi miktarı kadar, olması gerekenden daha az ise işgücü yerine sermayenin ikame edilmesi gerekmez. Klasik görüşe göre ücretler işgücünün marjinal hasılasının değerine göre teşekkül eder; işgücü maliyetlerinin içersinde bu vergilerde yer aldığından bu vergi daha düşük ücretler şeklinde işçilere yan-

(18) Çok iyi bir özet ve kaynaklar için bkz.: Franco Reviglio, «The Social Security Sector and its Financing in Developing Countries», Staff Papers Vol XIV (1967)

sıtılır. Bu durum son zamanlarda ampirik delillerle desteklenmiştir. Birçok ülkede ödenen ücret ve maaşlarla ilgili olarak yapılan bir kesit analizinde, İngiltere'de belirli bir işgücü üretkenliğine seyyesinde, işverenlerin ödediği bir ücret vergisi vergi oranı kadar ücretleri azalttığı görülmüştür (19).

Bu tür vergiler, eğer ücret sahiplerine yansırsa, işgücü talebini azaltan bir sermaye kısmen özendirilebilir. Yansıma süreci asgari ücret yasaları ve işgücü piyasasındaki kurumsal faktörler tarafından önlenir. Bunun sonucu olarak istihdam üzerinde ters etkiler doğabilir (20).

VI. ÖZET ve SONUÇ

Gelişmekte olan ülkelerin geçirdiği tecrübeler vergi özendirmelelerinin endüstri kesiminde istihdam yaratıcı etkin bir araç olmadığını göstermiştir. Vergilendirme, diğer ekonomik ve siyasal düşünceler nedeniyle yeni endüstrilerin çekici hale getirilmesinde geri planda bırakılmış ve dolayısıyla vergi özendirmeleri yatırım kararları üzerinde marjinal bir rol oynamıştır. Faktör oranlarının teknoloji nedeniyle sabit olduğu bir çok endüstride vergi tasarrufları işgücünün sermaye yerine ikamesini gerçekleştirmede yetersiz bir kaldıraç görevi yapmıştır. Bununla beraber bazı sınırlar içerisinde uygun vergi önlemleri işgücü/sermaye oranını geliştirebilir ve emek yoğun endüstriler özendirilebilir.

Yatırım indirimi veya yardımlarını esas alan yatırımları özendirme önlemleri sermayenin işgücüne nisbetle maliyetini azaltır. Bu yeni yatırım, ek istihdam sağlanmasına rağmen (bazı endüstri-

- (19) John A. Brittain «The Real Rate of Interest on Lifetime Contributions Toward Retirement Under Social Security in old Age Assurance; Part III: Public Programs (Kamusal ve özel tazminat sisteminde sorunlar ve politikalarla ilgili olarak müşterek İktisadi Komitenin Mali Politika Alt Komitesinin 90. kongrenin 1. bölümünde sunulan çalışmaların özeti, Washington 1967) s. 112-14 Aynı zamanda Brookings Institution tarafından da yayınlanmıştır.
- (20) Shoup, vergi faiz haddini veya kâr oranında azaltmadıkça, işgücü gelir vergisi, üreticilerin daha fazla sermaye yoğun metodları kullanmaya veya üretim metodlarını modernleştirmeye teşvik etmez. Bunun nedeni işgücü maliyetlerinde meydana gelecek bir artışın makine maliyetlerini de yükselteceğidir. Açık bir ekonomide kısmi ikameler olabilir, çünkü dahili bir ücret vergisi ithal edilen sermaye teçhizatının üretim maliyetlerini arttırmaz. Carls. Shoup, Public Finance, (Chicago 1969) s. 412-13. Aynı zamanda bkz.: Paul A. Samuelson, «A new Theorem on Nonsubstitution» The collected Scientific Papers of Paul A. Samuelson Vol 1 (The M.I.T Press 1965) s. 520-35.

lerde işsizliğe sebep olmuyorsa), istihdam seviyesi pahasına sermayenin payını arttırır. Bu eğilim, sermaye/işgücü oranıyla değişen yatırım indirimi uygulamasında başka bir şekilde görülür. Bu politikaya yüksek yatırım rizikoları karşılığında yatırım indiriminden yeteri ölçüde destek sağlayamayacak-petrol rafinerileri ve çimento fabrikaları gibi-sermaye/işgücü oranı yüksek endüstrilere önem verilmemesi tehlikesi açısından itiraz edilebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde görülen sermaye kıtlığı ve işgücü fazlası özelliğine en uygun yöntem vergi tatilidir. Vergi tasarrufu yatırım veya ücretlerden ziyade elde edilen kârın büyüklüğü ile ölçüldüğünden vergi bağımsızlığı işgücü ve sermaye arasında tarafsız kalır. Bu nedenle oranlar gelişmekte olan ülkelerdeki mukayeseli maliyet ve arz şartlarına daha iyi uydurulabilir. Bununla beraber vergi yasası ve bunun yönetimi, bir çok ülkede istihdamdan ziyade sermaye yatırımlarını özendirme eğilimindedir. Bu eğilimlerin ortadan kaldırılması istihdam açısından faydalı etkiler yaratacaktır.

İstihdamdaki artışları esas alan vergi özendirmeleri, işgücü fazlası olduğu durumlarda kabul görebilir. Bu özendirmeler yeni bir teşebbüste veya genişleyen bir teşebbüste istihdam edilen işçi miktarını esas alan indirim veya yardımlar şeklinde olabilir. Ücretlere sübvansiyon verilmesi, koşulların emek yoğun endüstrilerin lehinde olduğu düşük ücret ve yüksek işsizlik şartlarında fazla gibi görülür. Eğer kuramsal ve yasal koşullar ücretleri yapay olarak yüksek bir seviyede tutuyorsa istihdam yardımları düşünülebilir. Bununla beraber bu tür yardımların finansman maliyetleri sosyal fayda açısından değerlendirilmelidir. Bununla beraber bu yaklaşım belirli sermaye-yoğun endüstrilerin çekici hale getirilmesi için gerekli olan yatırım özendirmelerinden vazgeçilmesi anlamında düşünülmemektedir.

Yatırım özendirmelerinin sermaye-yoğun etkileri, işverenler üzerindeki ağır ücret vergileri ile birleştirilir. Sosyal güvenlik faaliyetlerinin finansmanı amacıyla toplanan ücret vergileri, bir çok ülkelerde genel bütçe gelir amacıyla da toplanmaktadır. Bu vergilerin bazı ülkelerdeki kümülatif oranları işgücünün istihdam maliyetlerini arttırmakta ve bu nedenle de işgücü yerine sermaye kullanımını özendirilmektedir. Bu vergiler işçilere yansımadığı ölçüde geliştirmekte olan ülkelerde bu tür bir vergi politikası kaynakların optimum dağılımı politikası ile uyum sağlayamaz.